

What Would Lærer Urup Do?

af John Anton Richardis

Redactricernes bemærkning:

Vi var blevet lovet en alvorlig og dybdeborende artikel fra den lovende unge Johan Christian Nord; men han er åbenbart blevet for stor til sit eget hovede, siden han har fundet embede som valgmenighedspræst (som om det skulle være noget!), thi han har meddelt os, at han "desværre ikke havde tid alligevel." I stedet har han prækket os dette indlæg fra en os ubekendt personage på. Vi beklager og undskylder på forhånd for indholdet.

Blandt fromme amerikanere anvender man efter sigende gerne udtrykket What would Jesus do?, når man føler trang til at mane til eftertænkksomhed og ønsker at stemme den lyttende til ret kristelig handling. Her hos os er den slags kristelig højstemthed ikke almindelig gangbar mønt, og det er ikke kun de kirkefremmede, men også en væsentlig del af os, der gerne går til kirken, som ville finde spørgsmålet om, hvad den gode Nazareth-tømrer ville gøre, både ringe anbragt og lidet opklarende. For nok har Hans Hauge en gang sagt, at hankunne have været Jesus – vist nok i en udredning af Markus-evangeliets adoptions-kristologi – men skidt nu med detaljerne, for det er han jo ikke, og det er hverken du eller jeg.

Vi er ikke Jesus, og vi har ikke anden adkomst til, hvad han ville gøre end at lytte til, hvad det fortælles, at han allerede har gjort, og hvad han hver eneste dag formaner os at gøre, nemlig at elske vores Gud og vores næste og gøre vores for at udbrede det Gudsrige, som til allersidst skal stå som Herrens punktum på hans historie med os. Men det drilske med kærlighedsbuddet og missionsbefalingen er jo netop, at ingen af delene giver os nogen konkret anvisning på, hvad vi skal gøre i det enkelte øjeblik, hvor vi et liv, der skal leves, og en afgørelse, der skal træffes til gavn og glæde for de mennesker, vi er endt sammen med.

Så nej, her hos os går vi ikke rundt og stiller hinanden næsvise spørgsmål, om hvad kirkens Herre ville have gjort: Ville Jesus have bombet Afghanistan? Ville han fortælle det til sin hustru, hvis han havde været utro (hvis han altså havde haft en hustru)? Hvilken melodi, ville han mon foretrække til afsyngelsen af Hil dig, frelser og forsoner? Og ville han vælge en Twix eller en Marsbar, hvis man stillede ham over for to chokoladebarer, og han pinedød kun måtte få den ene, selvom han er den levende Guds søn? Nej, vel. Det er simpelthen for dumt – og læseren overvejer allerede, om denne artikel mon ender med andet og mere end sniksnak og platheder.

Det gør den. For nu kommer vi til sagen. Sagen er (som læseren jo allerede har lugtet på overskriften, og derfor har ventet tålmodigt på, at skribenten kom i omdrejninger), at vi har en anden mand, vi kan gå til, når vi vil vide, hvad vi skal gøre. Han hedder Hans Urup og er en kernesund skolelærer af gammelgrundtvigsk avl. Han har aldrig levet, men det gør ikke noget, for jydehelten Jakob Knudsen har digtet så billedrigt og træfsikkert om ham, at vi ikke behøver at gøre andet end at læse romanen om hans gøren og laden, for at forstå, hvad der kræves af os, når vi stilles over for den slags vanskeligheder, som menneskelivet ikke bliver træt af at diske op med. Romanen bærer – som en del læsere vil vide, og som I andre nu endelig får fortalt – den simple titel *Lærer Urup* og er udgivet i 1909.

Den handler om den behjertede skolelærer Hans Urup og al den strid og møje, han som klarsynet naturmenneske må gå igennem i mødet sin tids unatur og dvale-dumme tåbeligheder. Romanens grundsigte er en gennemlysning af forholdet mellem orden og frihed, og det går ikke stille for sig, når vores skolelærer-helt ruller sig ud med sin afsværgelse af denne verdens dårligdomme. For Hans Urup er noget så sjældent som en mand, der i al almindelighed bare har ret, hver gang han åbner munden, og som derfor – forståeligt nok – er velsignet med nogle ret så velvoksne anlæg for vrede, når han møder pjaltede lømler og opstyltede undermålere, der har hengivet sig til tidens unatur. Hør bare her, hvordan det lyder, når vores ven får øje på byens lømmel nr. 1, underklasse-driverten Skov-Johan, der er midt i bevidst at forstyrre og skræmme nogle småpiger, som ellers var midt i en hyggelig skøjtetur på byens tilfrosne sø. Urup står på søbredden, kikker ud på den skændige opvisning og tænker sit – som den, der stadig hænger på, sagtens kan tåle at læse i en vis udstrækning:

"Urup stod nogle få alen fra ham og betragtede ham. Det var som om synet elektrificerede Urups sjæl, den sprudede gnister, tankerne myldrede frem i ham. Det slog ham, hvor umuligt det ville være for en bondkarl – uden fremmed, moderne påvirkning – at gøre noget sådant. En upåvirket bondekarl ville jo i sin kreds blive anset for sindssvag, hvis han gjorde sligt; han skulle nok hytte sig! – Det overvældede Urup – den umiddelbare følelse af de forandringer, som i vore dage måtte fuldbyrde sig i samfundet: at en karl på mindst sytten år kunne stå og gøre ondt, praktisere den mest åbne, frække ondskabsfuldhed lige for øjnene af en ældre, fremmed mand! – Skov-Johans blik ramte ham just i det samme. Et glimt blot. Det mindede ham om et uforglemmeligt hæsligt øjekast, der havde mødt ham en gang i hans barndom. Han var kommen løbende igennem et krat, ikke langt fra hans faders skole [altså den skole, hvor Urups far var lærer – tillader vi os at tilføje som servicebemærkning til læseren]. Han mødte får og lam hist og her, mens han løb, men han så ingen hjorddreng. Indtil han kom forbi ham i en skjult lysning i skoven, hvor hjorddrengen lå og syndede mod naturen. Ah, de øjne! – Men dette her var næsten værre, det var mere ondt, frivillig, magelig ondskab og unatur. Blot for at gøre ondt, for at ødelægge glæden for andre! – – Aa, men tiden var jo også fyldt af unatur. Nu gik sådan en

efter al sandsynlighed derhjemme hos forældrene, arbejdsløs fordi han ikke ville arbejde, underholdt af den frie fattigkasse. Det var jo da ligefrem til at blive sindssyg af! Hvad skulle sådan en næsten forslå tiden med – andet end med det unaturlige! – – At dog også gengældelsen skulle forhindres i at gå sin naturlige gang, at ikke sulten kunne få lov at luften ud, at udrydde den dovne uduelighed!"

Sådan tænker Hans Urup, for han véd, at ondskab er en sygdom, der sidder i viljen og kun kan kureres, når den tørner sammen med en vilje, der er mægtigere end den selv. Derfor træffer han da også sin afgørelse, da han næste gang ser driverten udfolde den slags unaturlighed, som kun kan trives, fordi ingen har slået den til jorden eller ladet den sulte ihjel. For Skov-Johan fortsætter sine udskejelser på isen, og den myndige skolelærer kan ikke se passivt til, da småpigerne igen bliver ofre for hans længsel efter ondskab og adspredelse – og denne gang gør Urup andet og mere end at tænke sit. Også dette optrin egner sig til langlemmet gengivelse:

"Skov-Johan havde skøjter på i dag og jog rundt på is-stykket efter småpigerne med en kæp i hænderne og bragte dem til at skvatte om, netop som Thekla havde beskrevet det [Thekla er en af de flinke piger fra Urups klasse, som har fortalt ham om ugerningsmanden.] Da Urup kom hen til isen, løb to drenge bort derfra, som også havde kæppe i hænderne.

'Vil De øjeblikkelig holde op med de kunster, Johan!' råbte Urup. Det var ham straks klart, at Johans hensigter var ikke blot ondskabsfulde, men også rå. Den lille tolvårs pige, som Johan i øjeblikket forfulgte, løb i retning af Urup. – 'Du skal la'e være!' gispede hun – med en sådan angst i stemmen, så det som et lyn drev Urup helt ud på isen. – Han skred, svingede med sin egetræs-stok for at holde balancen, hen mod Johan, der fortsatte sin fart i samme retning som pigen, uden tilsyneladende at bryde sig det mindste om Urup. Idet de fór forbi hinanden, drev Urup til ham med stokken tværs over hans ryg. Det var et meget kraftigt slag. Johan gav et højt brøl, benene skred fra ham, og han styrtede om på ryggen. Men i næste øjeblik var han oppe og fór frem mod Urup, der i farten var skredet et godt stykke forbi ham. – Urup stod naturligvis usikkert i sine sko på den glatte flade, – den anden var over ham, – med et forunderligt velbehag glemte Urup et sekund alt, idet han svang sin stok imod Johans hoved. Denne styrtede om uden en lyd, – kæppen han havde løftet mod Urup røg ham ud af hånden."

Ja, sådan må det jo gå, når en kernejysk skolelærer-helt støder på et afstumpet ungdoms-svin, og – som læseren nok allerede har fornemmet – opfyldes vores ven lykkeligvis ikke af nogen selvbebrejdelse, da han kikker ned på den livløse skikkelse foran sig, men derimod af en dybfølt vrede mod den moderne verden, der ikke vil kunne forstå glæden ved at slå et så sølle stykke liv for panden – og som endda har lagt et par af sine klamme fingre på hans eget indre. For handlingsgangen fortsættes sådan her – i direkte forlængelse af det netop citerede:

"Med et fuldkommen ublandet behag betragtede Urup ham, – der jo vel måtte være død, – men med et behag, som han vidste, i næste øjeblik ville synke ned og drukne i den mose af moderne skinkristeligt vrøvl, af rådden samvittighed og kulturfordærvethed, som fandtes i ham selv og uden om ham. Men han ville give sig selv lov til at være naturlig, så længe den sunde verden ville bære ham: ah – ja! Hvor han dog hadede den moderne skin-kristendom, med dens skidne afkom, den moderne kultur! – at man kunne finde på at ville holde liv i et menneske-hoved som det, dér lå på isen, at man ikke længere vidste at gøre forskel på en ædel og ærlig hest eller hund og så et sådant skabet udyr, at man fablede og vævede om samfundsretfærdighed og så ikke engang kunne kende en forbrydelse fra hævn over en forbrydelse! – – Han fornå allerede den kvælende stank fra den verden, som ville opsluge ham, så snart vreden var borte, han havde allerede åndenød i samvittigheden, – – da slog Skov-Johan øjnene op, satte sig straks efter over ende og så sig forvirret omkring. Men i næste øjeblik stod der en strøm af de råeste skældsord ud af halsen på ham."

Så vidt en lille smagsprøve på Jakob Knudsens skildring af modsætningen mellem det naturbundne menneske og den moderne verdens slatne mangel på selvførelse og handling i mødet med den drift til at hærge og ødelægge, som kan gøre et menneske til et dyr – og hverken før eller nu lader til at kunne uddrives med velvillig rundkreds-snak og fordringsløs understøttelse. Her skal der ikke røbes yderligere om romanens videre konfliktoptrapning, for sagen er jo netop, at den læser, der stadig hænger på og glæder sig ved citatmosaiken, enten allerede havde læst *Lærer Urup*, inden han eller hun gik i gang med læsningen af disse linjer, eller, hvis dette er første møde med den jordfødte og himmelvendte hedninge-grundtvigske krasbørstighed i egen højhed, nu selv bør have fået hjertelyst og åndelængsel efter selv at lære vores ven bedre at kende – og således vil gå i gang med romanen ved førstkommende lejlighed.

For det er sådan set dét, det hele drejer sig om: Læs, læs, læs, eller genlæs, genlæs, genlæs Jakob Knudsens *Lærer Urup*. Hvis du gør det, kære læser, så vil den jyske skolelærer-helt med tiden blive en del af sig selv. Han vil trænge ind i dig, og han vil stille og roligt påbegynde og befæste det arbejde i dig, som skal føre frem til, at du bliver helbredt for det, der et sted i fortællingen kaldes den moderne verdens bagvendthed – nemlig på den ene side vor tids lallede slaphed i den ydre hævde af lov og orden og på den anden side dens bund-utilstedelige befamling af det indre liv i den slags sager, som burde være frie og overlade til enkeltmennesket at træffe sine afgørelser om.

Lad denne skrivelse stå som en indbydelse, en opfordring og en (an)befaling: Gå til lærer Urup, og lærer Urup vil vise dig de hjertebånd, som gør dig friere, jo stærkere de binder dig. For Jakob Knudsens grundtvigske skolelærer er en sand efterkommer af dagens fødselar – ja, han er netop ét af de krafttilskud af gammel dansk tale, som vi har brug for, hvis grundtvigianismen skal blive ung igen.

Og så til allersidst: Jeg skylder rimeligvis en forklaring på, hvordan vores ven ville stille sig til de fire spørgsmål, der blev nævnt i indledningen som eksempler på slige sager, vi ikke just kan forvente nogen letfattelig vejledning i fra kirkens Herre, men som – således løftet – en inderliggørelse af lærer Urups karakterfasthed vil kunne give os svarene på. Så her kommer de:

1. Ville lærer Urup bombe Afghanistan? Svaret er et klart ja; lærer Urup vil til en hver tid bombe folkets fjender, hvis anledningen er gunstig og truslen virkelig. Men lærer Urup ville aldrig forsøge at indføre demokrati i fjerne ørkenlande.
2. Ville lærer Urup fortælle det til sin hustru, hvis han havde været utro? Svaret er, at lærer Urup ikke ville være sin hustru utro, så det skal vi heller ikke være.
3. Ville lærer Urup foretrække Laubs eller Hoffmanns melodi til Hil dig, frelser og forsoner? Svaret er Laubs melodi, for den er mest messe-mystisk – og dermed bedst (ja, hvis du sidder dér og holder med Hoffmann, så kender du ikke vores helt godt nok endnu – og bør gå i dit lønkammer og først komme ud igen, når du har besindet dig).
4. Ville lærer Urup vælge en Twix eller en Marsbar? Svaret er, at lærer Urup ville give dig en kindhest for at stille så dumt et spørgsmål, og derefter, naturligvis, vælge Twix'en, for der er – trods det mandige navn – ingen modstand i en Marsbar.

Så vidt for nu. Glædelig fødselsdag til Grundtvig og god fornøjelse til dig med inderliggørelsen af den gamle tale – og husk så for øvrigt ved førstkommende lejlighed at anskaffe dig en solid vandrekæp og at sætte dit kryds ved nogen, der vil rydde Christiania.

Det ville lærer Urup gøre!